

Mellem udvikling og oprustning: Ruslands planer for Arktis

Temanummer: Arktiske relationer

Arktis har ikke været vigtigere for det moderne, post-sovjetiske Rusland, end det er nu. Landets politik består af to overordnede elementer. Det første element er en udviklingsdel, hvor især transport og udvinning af ressourcer skal bidrage til at løfte såvel den forholdsvis fattige arktiske zone som selve Rusland. Det andet element er en forsvarsdel, hvor Rusland opruster i Arktis. Det sker for at kunne forsvare russisk suverænitet og for at kunne iværksætte offensive operationer mod andre lande fra baser i regionen. I Vesten er opmærksomheden oftest rettet mod forsvarsdelen, som de russiske politikere også gerne selv

fremhæver. Internt spiller udviklingen af Arktis dog en stor rolle, og skiftende russiske regeringer har med begrænset succes lanceret storstilede planer for at forbedre vilkårene i regionen. Klimaforandringerne er en stor ny ubekendt, som sandsynligvis vil skabe omfattende udfordringer for det russiske Arktis. Russiske politikere fremhæver ofte behovet for samarbejde i Arktis, ikke mindst for at løse disse opgaver. Ruslands formandskab af Arktisk Råd er en mulighed for Rusland for at bidrage til dette samarbejde.

En række aftalepartier i Folketinget præsenterede i februar 2021 en ny dansk kapacitetspakke for Arktis. Pakken er en del af forsvarsforliget fra 2018, hvor midler blev reserveret til senere brug, når de faktiske militære behov var blevet tydeligere. Denne del er nu udspecificeret, og aftalen indeholder bl.a. »højteknologiske kapaciteter til overvågning og mere tilstedeværelse« i Arktis og Nordatlanten (Forsvarsministeriet, 2021a). Aftaleteksten henviser blot en enkelt gang til Rusland, hvilket sker i forbindelse med en omtale af »stigende russisk aktivitet og militær opbygning i regionen« (Forsvarsministeriet, 2021b: 1). En nærmere læsning af aftalen gør det dog klart, at den arktiske kapacitetspakke i betydelig grad er rettet mod Rusland. Det er især etableringen af en luftvarslingsradar på Færøerne og den øgede brug af satellitovervågning og langtrækkende droner, herunder til signalindhentning, som peger i retning af et ønske om at følge Ruslands militære aktiviteter tættere end i dag (Forsvarsministeriet, 2021b: 1).

Denne artikel ser nærmere på Rusland i Arktis. Dens hovedargument er, at Ruslands politik i Arktis består af to overordnede elementer. Det første element drejer sig om økonomisk og social udvikling – i det russiske Arktis og i Rusland som helhed. Det andet element drejer sig om militære forhold og om evnen til at forsvare Rusland og til at iværksætte angreb på andre stater. Disse elementer er delvis separate, delvis forbundne. Det er især det militære element, som tiltrækker sig opmærksomhed i Vesten. De russiske politikere kan vælge at lægge tyngden på det ene eller det andet element på forskellige tidspunkter, afhængigt af bl.a. hvilke signaler de ønsker at sende til deres egne

**FLEMMING SPLIDSBOEL
HANSEN**

Seniorforsker, Dansk Institut
for Internationale Studier,
fsha@diis.dk

vælgere og til omverden. Rusland overtog formandskabet for Arktisk Råd i maj 2021, og det er sandsynligt, at Rusland under formandskabet i 2021-2023 vil ønske at sætte øget fokus på udviklingsdelen.

Ruslands politik i Arktis består af to overordnede elementer. Det første element drejer sig om økonomisk og social udvikling – i det russiske Arktis og i Rusland som helhed. Det andet element drejer sig om militære forhold og om evnen til at forsvare Rusland og til at iværksætte angreb på andre stater

Arktis har ikke været vigtigere for det moderne, postsovjetiske Rusland, end det er nu. Der står så meget på spil. Arktis kan bidrage til at revitalisere Ruslands økonomi og til at nære fortællingen om den hårdt prøvede og ydmygede stat, som rejste sig igen, gjorde det umulige muligt og valgte at tage kampen op mod Vesten. Men Arktis er også en region med enorme udfordringer for Rusland: Sociale problemer, en nedslidt infrastruktur og omfattende forurening fra sovjettiden kræver allerede nu ressourcetung handling, og dertil kommer så den store ubekendte i form af klimaforandringerne. Endelig er den militære oprustning og konfrontation i Arktis en udvikling, som isoleret set betragtes som nødvendig og muligvis endog positiv af de russiske politikere, men som jo også har stor negative konsekvenser, herunder bl.a. økonomisk og i forholdet til Vesten. Med formandskabet af Arktisk Råd kan Rusland selv være med til at definere, hvorledes balancen skal være mellem samarbejde og konflikt.

Artiklen er inddelt i fire afsnit. Det første afsnit præsenterer indledningsvis det russiske Arktis helt overordnet – identitetsmæssigt, fysisk og socioøkonomisk. Andet afsnit ser derefter nærmere på transport og ressourcer, to af de russiske indsatsområder for udviklingen af det russiske Arktis, og to områder hvor der er såvel chance for samarbejde som risiko for konflikt. Herefter følger i tredje afsnit en analyse af Ruslands forsvarspolitik i Arktis og af den russiske militære tænkning om regionen. Til sidst kommer en perspektivering med fokus på den fremtidige balance mellem de nævnte to overordnede elementer – mellem udvikling og forsvarsevne.

Ruslands arktiske zone

Arktis er uhyre væsentlig for den russiske selvforståelse af nation og stat. En russisk forsker forklarer, at området »i århundreder [har] spillet en mytologisk rolle i den russiske offentlige bevidsthed«. Han tilføjer, at det repræsenterede »den ægte russiske grænse [*frontir*]: Eventyrenes rum, symbolet på den territoriale storhed og kilden til de uudtømmelige ressourcer«, og han forklarer videre, at »territorialitet har altid spillet en vigtig rolle i konstruktionen af det politiske fællesskab i Rusland og har fungeret som en nøglemarkør for den russiske statslighed« (Medvedev, 2016: 1). Regionen har stillet de russiske og sovjetiske styre over for udfordringer, hvis løsning var tegn på statens evne til at kontrollere sine omgivelser og tro på fremskridt og succes (Josephson,

2014: 3). Undertvingelsen af det vanskeligt tilgængelige område blev et mål i sig selv – simpelthen fordi det var vanskeligt tilgængeligt.

FAKTABOKS 1: Det russiske Arktis i tal

Det arktiske territorium var i sig selv en kilde til stolthed for det russiske styre, selv på et så tidligt tidspunkt, at områdets ressourcer endnu dårligt kunne udnyttes og i al fald ikke bibragte resten af landet noget særligt økonomisk (Medvedev, 2016: 2). Det russiske Arktis er da også stort – i såvel absolutte som relative forhold: Kyststrækningen er på 24.140 km., hvilket svarer til ca. 53 pct. af den samlede kyststrækning i Det Nordlige Ishav, befolkningen er på ca. 2,4 mio., dvs. ca. 40 pct. af den samlede arktiske befolkning (TASS, 2019b) eller ca. 1,6 pct. af Ruslands befolkning (inklusive det besatte Krim). Regionen indeholder fire af de fem største arktiske byer, herunder Murmansk (ca. 300.000), Norilsk (ca. 175.000) og Vorkuta (ca. 55.000).

Det russiske Arktis tegner sig for ca. 11 pct. af Ruslands Bruttonationalprodukt (BNP) (Føderationsrådet, 2019: 12). Denne forholdsvis høje andel skyldes den omfattende udvinding af ressourcer – primært olie og naturgas – i regionen. Men området er økonomisk udfordret, og såvel arbejdsløshed som fattigdom er højere end landsgennemsnittet (Ruslands Statistik, 2019). Et konkret kig på et par af områderne i det russiske Arktis illustrerer det: Ifølge Ruslands Statistik (2019: 154) var arbejdsløsheden i Rusland som helhed 4,8 pct. i 2018, men i Republikken Karelien var den 8,7 pct., og i Arkhangelsk oblast var den 6,4 pct. Tilsvarende tal fra Ruslands Statistik (2019: 238) viser, at hvor andelen af befolkningen, som levede under en politisk defineret minimumindtægt (reelt en fattigdomsgrænse), var 12,6 pct. i Rusland som helhed i 2018, da var andelen 15,6 pct. i Republikken Karelien og 13,5 pct. i Arkhangelsk oblast. Begge områder er delvis i Arktis.

Der har været en betydelig udvandring fra regionen siden Sovjetunionens sammenbrud. Ifølge tal fra Ministeriet for udvikling af Fjernøsten og Arktis faldt befolkningstallet med 300.000 i årene 2005-2019 (Føderationsrådet, 2019: 12). Denne udvikling begyndte allerede i den sene sovjettid, og i et længere perspektiv er affolkningen derfor endnu mere dramatisk (Kommersant Nauka, 2017). En stor del af Ruslands politik for Arktis – uanset ressortministerium – er derfor udviklingspolitik. I forbindelse med en høring i Føderationsrådet – det russiske overhus – i 2019 udtalte Aleksander Akimov, næstformand i Rådets udvalg for det nordlige Rusland, at »kløften mellem Arktis' bidrag til landets økonomiske udvikling og den lokale befolknings levestandard betragter jeg som den primære udfordring, som vi er nødt til at arbejde på i de kommende 15 år« (Føderationsrådet, 2019: 12).

Det er på denne baggrund, den russiske stat har lanceret sine storstilede nationale programmer for udviklingen af det russiske Arktis. Det første program dækkede perioden 2008-2020, mens det nuværende program løber i årene 2020-2035. Det er netop disse 15 år (2020-2035), som Akimov henviste til i sit indlæg om udviklingen af Arktis. Det overordnede grundlag for programmet

for 2020-2035 blev godkendt af Ruslands Sikkerhedsråd i december 2019, og efter en høringsperiode blev det underskrevet af Ruslands præsident Vladimir Putin i oktober 2020 (Ruslands præsident, 2020b). Sideløbende med de storstilede, nationale programmer har skiftende russiske regeringer iværksat mere fokuserede programmer, herunder for den sociale og økonomiske udvikling af det russiske Arktis (TASS, 2020). Den administrative forankring er i Ministeriet for udvikling af Fjernøsten og Arktis, som i februar 2019 fik tilføjet »Arktis« til sin titel. Bag denne ændring lå et ønske hos den russiske regering om at styrke implementeringen af reformer i Arktis og at samtænke initiativer på tværs af de to relativt fattige regioner (TASS, 2019a).

Som yderligere en konsekvens af fokus på udviklingen af Arktis er regionen flere gange blevet omdefineret. Det er sket for at inkludere en større del af tilstødende og udsatte områder i regionen og dermed give disse adgang til de nationale udviklingsprogrammer, herunder f.eks. også til de lukrative skat-tenedsættelser, som er gældende for visse typer af investeringer i regionen. Udgangspunktet for den *politiske* definition af det russiske Arktis (benævnt »Ruslands arktiske zone«) er et dekret fra Putin fra 2014, som i sig selv udvidede regionen i forhold til tidligere praksis (Ruslands præsident, 2014). Efterfølgende har Putin ad to omgange – først i 2017, dernæst i 2019 – bragt nye lokalområder ind i denne definition (Ruslands præsident, 2017a og 2019, hhv.). Disse ændringer vidner først og fremmest om et politisk ønske og en ambition om at få vendt en negativ økonomisk og social udvikling i Ruslands nordlige egne.

Transport og ressourcer

Det nationale program for udviklingen af det russiske Arktis i årene 2020–2035 er tydeligvis tænkt at være holistisk. For første gang i Ruslands historie har myndighederne etableret en dedikeret hjemmeside – www.arctic2035.ru – til ideopsamling forud for og sideløbende med implementeringen af en national plan. Ifølge hjemmesiden var der i januar 2021 indkommet 656 forskellige forslag, og de spænder fra økonomi og infrastruktur over uddannelse, sport og turisme til internationalt samarbejde og spørgsmål om national sikkerhed (www.arctic2035.ru). Det er en tilsyneladende altfavnende tilgang. Intet synes for småt og intet for stort, når politikerne (nationalt, regionalt og lokalt) skal forsøge at sikre dels en højere levestandard for den enkelte borger, dels sikre den russiske stats strategiske interesser i regionen.

Kataloget af forslag på www.arctic2035.ru illustrerer det tydeligt. Under fanebladet »infrastruktur« er der bl.a. ideer om at udrulle en »moderne informations- og kommunikationsinfrastruktur« i det russiske Arktis, forbedre teknologien til udarbejdelse af isprognoser, udbygge en række havne, genetablere flyrejser mellem Moskva og Tiksi og indføre et forbud mod tung trafik i udvalgte byer. Under »turisme« er der bl.a. forslag om at etablere nye naturre-servater, promovere »glamping« som en del af en ny økoturisme, skabe nye vandreruter på tværs af regionerne i det russiske Arktis og etablere faciliteter

ter til dykning i Ishavet og til andre former for »ekstremturisme«. Og under »internationalt samarbejde« er der bl.a. forslag om at udvikle en tværarktisk database for jobsøgende og at øge antallet af punkter for paskontrol (www.arctic2035.ru).

Som nævnt tidligere overtog Rusland formandskabet i Arktisk Råd i maj 2021. Det nationale program for udviklingen af det russiske Arktis i årene 2020–2035 og idekataloget på www.arctic2035.ru vil utvivlsomt være retningsanvisende for en stor del af formandskabet i årene 2021–2023. I et interview i januar 2021 (Ruslands udenrigsministerium, 2021) anslog Ruslands arktiske ambassadør Nikolaj Kortjunov de væsentligste temaer:

»Nødvendigheden af en forbedring af levevilkårene for befolkningen i den arktiske region, tilpasning af livet [i det høje nord] til klimaforandringerne, bevarelse af biodiversiteten, en økonomisk udvikling af Arktis, ledsaget af omfattende projekter for udvinding og forarbejdning af ressourcer, intensivering af godstransporten langs [Nordøstpassagen], vækst i turismen og handlen kræver en kollektiv indsats fra alle [Rådets medlemmer]«.

Det skal i denne forbindelse nævnes, at den russiske regering i december 2019 godkendte landets første plan for klimatilpasning (Ruslands regering, 2019b). Planen dækker årene 2020–2022, og den bør ses som et første forsigtigt forsøg på at komme en mere kritisk og bekymret russisk offentlighed i møde. Såvel forurening som klimaforandringer er blevet mere centrale temaer i den russiske offentlige debat i de seneste år. Planen indeholder en utvetydig anerkendelse af de enorme udfordringer, som Rusland risikerer at skulle håndtere i de kommende årtier, men den opridser samtidig nye muligheder for vækst som et resultat af stigende temperaturer.

Meningsmålinger indikerer, at russerne i stigende grad bekymrer sig om såvel miljø som klima. Det har i første omgang været de nære problemstillinger som f.eks. forurening og genbrug, som har optaget russerne. I sin store tale til nationen i 2019 følte Putin sig nødsaget til at erkende, at de russiske myndigheder har fejlet, når det gælder affald og genbrug, og han annoncerede en stor indsats for at få en bedre affaldshåndtering og et bedre genbrugssystem (Putin, 2019). Hans tale kom på baggrund af et øget fokus på miljøet i den russiske offentlighed. Denne udvikling har været undervejs i nogle år, og den er nu slået klart igennem.

En måling fra september 2020 bad f.eks. russerne tage stilling til betydningen af begrebet »patriotisme«. Hele 77 pct. svarede, at det er uforeneligt med patriotisme at være »ligeglad med den nationale natur« (Fond Obsjtjstvennoe Mnenie [FOM], 2020). Det er en højere andel end dem, der finder, at »forsøg på at unddrage sig militærtjeneste« er uforeneligt med patriotisme (71 pct.). I en anden måling, fra januar 2020, svarede 48 pct. af de adspurgte russere, at forureningen af miljøet er den største »globale trussel«, som menneskeheden

står over for i det 21. århundrede. På andenpladsen kom den internationale terrorisme med 42 pct. (Levada, 2020).

En del af denne debat genfindes endog i militære kredse. I en artikel om Arktis i den militære avis *Voенno-promisjлennij kurer* påpeger en kommentator, at »i Sovjetperioden fik spørgsmål om økologi og beskyttelsen af miljøet ingen opmærksomhed« (Boltenkov, 2016: 7). Det er ved at skifte nu, kan læseren forstå, og i en senere artikel i det førende militære tidsskrift *Voennaja misl* noterer forfatteren, at der er en positiv udvikling »forbundet med løsningen på de miljømæssige spørgsmål: Rense det russiske Arktis for affald, fjerne de mange radioaktive affaldspladser og etablere et system til at undgå ulykker på steder, hvor der udvindes olie og [natur]gas« (Sidnjaev, 2017: 49).

I et indlæg i *Voенno-promisjлennij kurer* forklarer en ekspert, at det øgede fokus på miljøet også er godt for økonomien. Rensningen af hele det russiske Arktis kan, efter hans vurdering, bane vejen for en hårdt tiltrængt turisme i regionen. Han udtrykker i denne forbindelse sin begejstring over, at Franz Josefs Land på et tidligt tidspunkt blev udvalgt til at være med i miljøprogrammet, eftersom øen har potentiale til at blive en vigtig turistdestination (Sjparo, 2017). Franz Josefs Land huser dog også Ruslands nordligste flybase i Nagurskoje, og i Danmark forklarer Forsvarets Efterretningstjeneste, at »Rusland startede opbygningen af [Nagurskoje]-landingsbanen i 2017 og udvider fortsat kapaciteten på basen. Når opbygningen er færdig, vil Rusland kunne anvende [basen] til selv de største transport-, bombe- og antiubådsky. Med [basen] vil Rusland flytte sit forsvar langt ud i [Ishavet]« (FET, 2019: 13-14). Det illustrerer, hvordan to meget forskellige dagsordener kan sameksistere, på det principielle plan i det mindste.

Det er dog ikke kun det nære miljø, som optager russerne. Som nævnt er der også i stigende grad fokus på klimaforandringerne. Dette fokus er kommet i kølvandet på miljødebatten, og det skyldes bl.a., at forandringerne er blevet synlige for mange russere. Højere temperaturer mærkes generelt i landet, og i Arktis er det derudover de mindre snemængder og tyndere isdække, som gør folk urolige. I en russisk meningsmåling fra 2019 udtrykte 72 pct. af de adspurgte således, at klimaforandringerne er »farlige for menneskeheden«. Denne andel fordelte sig således, at 35 pct. mente, at klimaforandringerne kan bremses, mens 37 pct. var af den overbevisning, at det er for sent. Adspurgt om tidsperspektivet for »forværringen af forholdene for liv på vores planet« svarede 49 pct., at det vil ske allerede i »dette århundrede«, mens 30 pct. fandt, at det snarere vil ske senere. Samme måling viste også, at ifølge russerne ligger ansvaret for at handle først og fremmest hos stats- og regeringslederne (FOM, 2019). Også de russiske politikere er altså under et vist pres for at håndtere udfordringerne fra klimaforandringerne.

Siden 1970'erne har temperaturstigningen i Rusland som helhed været 2,5 gange højere end det globale niveau (Ruslands regering, 2019: 1). Det har især ramt det arktiske område. Planen for klimatilpasning peger i denne for-

bindelse på risikoen for en optøning af permafrosten med store konsekvenser for regionens infrastruktur som f.eks. bygninger, transportnet og kommunikationslinjer. Samtidig henleder den opmærksomheden på muligheden for at mindske forbruget af energi til opvarmning foruden »en forbedring af is-situationen og, som en konsekvens af dette, forholdene for godstransport i de arktiske have, [foruden] en lettere adgang til Den Russiske Føderations kontinentalsokkel i Ishavet« (Ruslands regering, 2019: 2). Man fornemmer i disse kommentarer en erkendelse af, at klimaforandringerne kan føre til dels et øget behov for internationalt samarbejde og fælles løsninger, dels en fornyet og skærpet kamp om indflydelse. På den ene side vil Rusland bl.a. have et ønske om at sikre adgang for sig selv til relevant teknologi for bedst muligt at kunne håndtere konsekvenserne af klimaforandringerne. På den anden side vil landet være opmærksomt på at maksimere sit økonomiske udbytte, når isens tilbagetrækning åbner for nye muligheder.

Når planen for klimatilpasning peger på »forholdene for godstransport i de arktiske have«, refererer den primært til Nordøstpassagen. Ruten har været et væsentligt tema i russisk politik i mange år, og forventningerne til den har været store. Den sovjetiske isbryder »Josef Stalin« sejlede i 1939 langs hele ruten, i begge retninger, i en enkelt sejlads, og siden da har der i Moskva været stor interesse for både de økonomiske og militære aspekter forbundet med sejlads langs ruten (Zenzinov, 1944: 70). De senere års forandringer i isdækket muliggør nu nogle af de tidligere politiske drømme.

Ruslands ambition for ruten er dels, at den skal gøre Rusland til et knudepunkt for international maritim transport og cementere landets status som arktisk stormagt, dels at den skal bidrage til at løfte lokalsamfundene omkring havnene langs ruten. Den russiske udenrigsdoktrin (2016: IV/76; fremhævnings tilføjet) gør det klart for omverden, at »udnyttelsen af [Nordøstpassagen] som en *national* transportvej for Rusland i Arktis foruden udnyttelsen af den til (...) godstransit mellem Europa og Asien, er af afgørende betydning for udviklingen af regionen«.

Ruslands definition af Nordøstpassagen som en »national« handelsvej bringer et element af konflikt til udviklingen.

Rusland har siden 2019 stillet en række krav til udenlandske flådefartøjer, herunder at de skal give et forvarsel på minimum 45 dage inden sejlads i passagen, og at de undervejs skal gøre brug af obligatorisk russisk lods. Kravene gælder for såvel overfladeskibe som undervandsbåde

Ruslands definition af Nordøstpassagen som en »national« handelsvej bringer et element af konflikt til udviklingen. Rusland har siden 2019 stillet en række krav til udenlandske flådefartøjer, herunder at de skal give et forvarsel på minimum 45 dage inden sejlads i passagen, og at de undervejs skal gøre

brug af obligatorisk russisk lods. Kravene gælder for såvel overfladeskibe som undervandsbåde (Voennoe obosrenie, 2019a, 2019b). Hvis disse krav ikke bliver efterlevet, vil Rusland forbeholde sig ret til at opbringe eller sågar neutralisere udenlandske fartøjer. Ifølge russiske medier er essensen af de nye krav, at »Rusland har taget [Nordøstpassagen] under sin beskyttelse« (Izvestija, 2019).

Det er meget sandsynligt, at ledende maritime stater vil insistere på retten til fri sejlads i passagen og derfor udfordre de russiske krav. I 2020 var der flere udenlandske maritime operationer, som førte til skarp respons fra russisk side. Amerikanske, britiske og franske fartøjer, både overfladeskibe og undervandsbåde, deltog i operationer, som skulle markere retten til fri sejlads og teste det russiske beredskab. Da den franske fregat *Aquitaine* i juni 2020 sejlede ind i Barentshavet, svarede den russiske flåde igen med en skarp øvelse, som skulle simulere neutraliseringen af netop et indtrængende skib som *Aquitaine* (TASS, 2020b).

Russiske forskere (f.eks. Tebin, 2018) advarer om, at især NATO-lande vil udfordre, hvad disse forskere typisk beskriver som russisk suverænitet over Nordøstpassagen og dermed indlede en skærpet konflikt i Arktis. Der er dog også en stadig mere udbredt, men fortsat forsigtig, kritik af Kina, hvis intentioner i Arktis bliver mødt med en del skepsis i Rusland. »Vi må konstatere«, lyder det f.eks. fra forskeren Konstantin Sivkov (2019b), »at Kina slår rødder i Arktis, og Rusland skal ikke forhindre dette. For Kina er regionen af kritisk vigtighed, først og fremmest fra et kommunikationsmæssigt synspunkt. Hvis man antager, at Rusland ikke kommer [Kina] i møde, kan Kina begynde at søge støtte hos arktiske stater, som er fjendtlige over for os, som f.eks. USA, Canada og Norge«.

For Kina byder Nordøstpassagen også på et enormt potentiale for handel og militær styrkeprojektion, og det kan meget vel være Kina, som ender med at svække Ruslands greb om ruten. Kina er vel undervejs med at etablere en flåde af isbrydere (Sivkov, 2019a), som skal bane vejen for handelsskibe og flådefartøjer, og hvis den kinesiske flåde på et tidspunkt vil demonstrere sin ret til fri sejlads i Nordøstpassagen, vil det stille de russiske myndigheder i en vanskelig situation. Det skyldes ikke alene, at Kina italesættes som en strategisk allieret af Rusland, men også at den dominerende nulsums-tænkning i Moskva, som demonstreret af Sivkov (2019b), dårligt kan tillade, at Rusland skubber Kina væk og ind i armene på f.eks. NATO-medlemmer.

Som nævnt har Rusland betydelige ambitioner for Nordøstpassagen, men disse er først blevet konkretiseret i de seneste år. F.eks. besluttede Putin i maj 2018 at løfte de lidt luftige forhåbninger til ruten til konkrete mål, da han beordrede sin regering at sikre en årlig godstransport via passagen på minimum 80 mio. tons i 2024 (Ruslands præsident, 2018: 15/a). Ordren er en del af Putins såkaldte maj-dekreter (2018) og de afledte »Nationale Projekter« (2019), dvs.

en omfattende pakke af ambitiøse initiativer, som skal implementeres inden hans fjerde præsidentperiode udløber i 2024.

Allerede i 2019 rapporterede de russiske medier så om nye prognoser, som forudser en årlig transport via Nordøstpassagen på 100 mio. tons i 2030 og 119 mio. tons i 2034 (Rossijskaja gazeta, 2019). Godstransporten i 2020 var dog mere beskeden. Den nåede et omfang af 33 mio. tons, hvilket var en stigning på 14 mio. tons i forhold til 2018, men der skal betydelige ændringer til, hvis målet for 2024 skal nås (TASS, 2021).

Rusland kan selv påvirke en række af disse forhold, og i december 2019 fremlagde den russiske regering en plan for »udviklingen af infrastrukturen i [Nordøstpassagen] i perioden indtil 2035« (Ruslands regering, 2019). Denne plan indeholder i alt 84 initiativer, herunder udbygning af eksisterende havne, lufthavne og jernbaneforbindelser, udvikling af flere nye skibstyper (inklusive atomdrevne isbrydere) og fly, styrkelse af den understøttende digitale infrastruktur, af miljøovervågningen og af søredningskapaciteten (Ruslands regering, 2019: 1-19). Et særskilt punkt forudser »en specificering af kravene til [Nordøstpassagens] infrastruktur ifm. udnyttelse af nævnte infrastruktur i Ruslands forsvarsministeriums interesse« (Ruslands regering, 2019: 1, pkt. 4). Planen har således en militær – *dual-use* – dimension også. Det er der intet odiøst i: Mange stater tilgodeser gerne forsvarets behov ved dimensionering af ny infrastruktur, hvis ekstraomkostningerne ellers er acceptable.

Alle de nævnte planer er omkostningstunge og ambitiøse. Det er sandsynligt, at nogle vil blive nedjusteret, andre måske helt opgivet, i implementeringsfasen. Det kan f.eks. skyldes underfinansiering, således som det har været tilfældet med tidligere planer for udviklingen af det russiske Arktis, hvor russiske medier (f.eks. RBK, 2017) har rapporteret om budgetnedskæringer på mere end 90 pct. Selvom finansieringen faktisk er på plads, kan det være en udfordring at få de enkelte projekter gennemført, f.eks. pga. teknologiske forhindringer eller frygt for at levere dårlige resultater (The Moscow Times, 2019). Det kan f.eks. vise sig at blive tilfældet med udviklingen af nye skibs- og flytyper og den nye digitale infrastruktur, hvor vejen fra tanke til produkt kan være vanskelig.

Ifølge russiske forskere spiller Ruslands adgang til olie og naturgas i landets eksklusive økonomiske zone i Arktis en central rolle i planerne for at give Ruslands økonomi mere dynamik (Medvedev, 2016). Dampen er i høj grad gået af økonomien – ikke mindst i forhold til andre større økonomier i verden (Hansen, 2020) – men der er håb om, at Arktis kan levere en stor del af en tilfredsstillende, fremtidig økonomisk vækst. De mulige reserver i den russiske zone skønnes at udgøre helt op til 48 mia. tønder råolie og 43.000 mia. m³ naturgas eller hhv. ca. 14 pct. og 40 pct. af Ruslands olie- og naturgasreserver (Pritchins, 2018). Det er dog endnu ikke økonomisk rentabelt og teknologisk muligt at udvinde det hele (Murmanskij vestnik, 2019), bl.a. fordi en del af den nødvendige vestlige teknologi er sanktionsbelagt. Men tallene tydeliggør

Ruslands interesse i at udvinde energi i regionen og i at få adgang til en større del af kontinentalsoklen med de reserver, som måtte være der.

Allerede i 2001 fremlagde Rusland dokumentation for De Forenede Nationers [FN] Havretskommission for et krav om at få tilføjet 1,2 mio. km² til sin eksklusive økonomiske zone i den arktiske region. Dokumentationen blev i første omgang afvist som mangelfuld, og i 2015 indleverede Rusland derfor en revideret ansøgning, som nu afventer behandling i FN (United Nations, Division for Ocean Affairs and the Law of the Sea, 2021; Medvedev, 2016: 2). Med sin tidlige ansøgning om sagsbehandling har Rusland sikret sig, at dets krav bliver afgjort væsentligt tidligere end de andre arktiske stater. Det er meget sandsynligt, at Rusland allerede på kort sigt vil fremsætte krav om yderligere tilføjelse til sin eksklusive økonomiske zone. Opfattelsen i Moskva synes at være, at jo mere ambitiøst kravet er, jo større sandsynlighed er der for i sidste ende at få tildelt en større del. Det nuværende russiske krav er delvis sammenfaldende med Kongerigets. Et større, fremtidigt krav vil sandsynligvis øge fællesmængden af kravene fra hhv. Rusland og Kongeriget. Forventningen i den arktiske kreds er fortsat, at Rusland vil afvente og i øvrigt respektere Havretskommissionens afgørelse, og i samtaler udtrykker de danske myndigheder tilfredshed med det foreløbige samarbejde med Rusland i dette spørgsmål.

Det russiske forsvar i Arktis

De russiske politikere øgede landets forsvarsbudget med anslået 275 pct. i årene 2000–2019 (SIPRI, 2020). Det har gjort det muligt for det russiske forsvar at gennemføre bl.a. en omfattende modernisering og udbygning af styrkerne. Det har også været tilfældet i Arktis, som har været højt prioriteret militært. Regionen indgår i fire af de fem russiske militærdistrikter: Det vestlige, det centrale og det østlige militærdistrikt foruden Nordflåden (se Ruslands forsvarsministerium, ingen dato).

Putin besluttede i 2014 at udskille Nordflåden fra det vestlige militærdistrikt og lade den indgå som »Nord« i den fælles strategiske kommando. Denne beslutning gav reelt Nordflåden samme status som de øvrige distrikter, og fra 1. januar 2021 har den formelt været sidestillet med de øvrige fire distrikter (Interfax, 2020). I 2014 blev en ny arktisk kommando med basis i Nordflåden også etableret, og den har siden koordineret den militære indsats i stort set hele det arktiske område. Den leverer nu et tværgående, geografisk snit langs den nordlige grænse i det vestlige, det centrale og det østlige militærdistrikt. Bag disse ændringer lå bl.a. en erkendelse af, at disse distrikter har meget store ansvarsområder, og at der var behov for en mere fokuseret tilgang til Arktis og til de udfordringer, som netop denne region byder på.

2014 er et gennemgående årstal her. Baggrunden er det stadig mere konfliktfyldte forhold, som udviklede sig mellem Rusland og Vesten efter Ruslands besættelse og senere annektering af den ukrainske halvø Krim i hhv. februar og marts 2014. Spændingerne bevægede sig hurtigt fra Sortehavet over Østersøen til Arktis. I Rusland er det en meget udbredt fortælling, at Vesten satte

denne proces i gang ved at indføre sanktioner mod Rusland efter annekteringen af Krim. F.eks. skriver den russiske kommentator Dmitrij Boltenkov (2016) under overskriften »et nyt, koldt hot spot«, at »efter Krims tilbagevenden til Rusland startede den anden kolde krig reelt«. Beslutningen fra 2014 om at udskille Nordflåden fra det vestlige militærdistrikt sendte to vigtige signaler om, hvorledes det russiske forsvar nu var forberedt på påstået øget vestlig aggression: Dels kunne det vestlige militærdistrikt i højere grad koncentrere sin opmærksomhed om f.eks. Østersøområdet, dels kunne Nordflåden begynde opbygningen af nye militære kapaciteter i Arktis, som kunne stå klar, når (ikke så meget hvis) Vesten besluttede sig for at udfordre Rusland i denne arena også.

Den russiske militære litteratur beskriver åbent, hvorledes meget skulle genlæres af forsvaret. »Skyd ikke på isbjørnene«, formandede en artikel i *Voennopromisjennij kurer* (Mikhailov, 2016), og artiklen forklarede, hvorledes russiske specialoperationsstyrker var begyndt at forberede operationer i det arktiske domæne. Forfatteren var overbevist om, at »de russiske soldater er langt foran deres vestlige kolleger«, men det var klart fra en del af den militære litteratur, at megen viden var gået tabt, og at en stor del af den militære infrastruktur var blevet efterladt og overladt til at forfalde.

Under overskriften »polar utilstrækkelighed« tegnede en kommentator i *Voennopromisjennij kurer* f.eks. et billede af bl.a. den viden, som var gået tabt. I artiklen forklarede en erfaren polarforsker således læserne, at »det handler ikke bare om forberedelsen af en kriger, som skal løbe hurtigt og skyde godt. Vi taler om forberedelsen af personens nødvendige psykologiske platform. Han må ikke være bange for det miljø, som han skal bo i« (Pesjkov 2016). På samme måde pegede andre forfattere (f.eks. Medvedev, 2016 og Galajko, 2017) på behovet for at udvikle og teste nyt materiel under ekstreme kuldegrader og at etablere en ny og tidssvarende infrastruktur. Denne infrastruktur skulle ikke bare erstatte den nedslidte sovjetiske infrastruktur; den skulle også binde det enorme område sammen på en måde, som ville afspejle de eksterne militære udfordringer, som den russiske stat har identificeret.

Som forventet har størstedelen af den russiske militære litteratur om Arktis et fokus på større våbensystemer som f.eks. missiler, ubåde og strategiske bombefly. Rygraden i den arktiske kommando er Nordflåden, som nu ledes af bl.a. krydseren »Peter den Store«, hangarskibet »Admiral Kusnetsov« og den atomdrevne ubåd »Dmitrij Donskoj«. Nordflåden råder også over betydelige flykapaciteter, hvoraf en del er overflyttet fra det vestlige militærdistrikt. Der til kommer f.eks. land- og søbaserede missilforsvarssystemer, som de russiske myndigheder hævder er nødvendige for at afskrække fly- og missilangreb fra nordlig retning. Da det russiske forsvar, i 2017, for første gang præsenterede et egentligt arktisk element under sejrspaden på Den Røde Plads, var det netop bl.a. missilsystemerne Pantsir-S1 og Tor-M2DT, begge i karakteristisk arktisk sløring, som blev vist frem for publikum. De samlede kapaciteter er

fordelt på et efterhånden vidt udstrakt net af baser, som strækker sig langs hele kysten i det russiske Arktis (se kort i Boulegue, 2019: 15).

Den russiske militære litteratur om Arktis har dog også analyser af mobilitet og logistik, og det fremgår af disse artikler, at de tilstedeværende tropper hurtigt kan blive spredt tyndt ud, hvilket vil besværliggøre forsvaret af regionen. Den arktiske kommando gennemførte i 2017 en logistikøvelse, som fik stor opmærksomhed i de russiske medier; en kolonne af køretøjer tilbagelagde 2.000 km. på tværs af en del af det russiske Arktis, og undervejs fik forsvaret demonstreret sin evne til at forbinde de afsidesliggende baser og, i et øvelses-scenarie, komme dem til undsætning med forstærkning og forsyninger (Falitjev, 2017).

I forlængelse af dette fulgte i 2020 en øvelse, hvor russiske specialoperationsstyrker blev indsat fra mere end 10.000 meters højde. Formålet med øvelsen var at demonstrere en evne til hurtig respons, som det russiske forsvar hævdede er enestående for Rusland (The Barents Observer, 2020). Det samlede indtryk er, at det russiske forsvar forbereder scenarier, hvor mindre enheder lokalt udøver en betydelig grad af autonomi og i øvrigt klarer sig ved egne midler, indtil forstærkning og forsyninger kan nå frem. På trods af denne faldskærmsøvelse – eller muligvis på grund af behovet for den – er der kritik af forsvarets tilstand i Arktis i de russiske militære tidsskrifter. Fx beklagede to højtstående officerer (Kruglov og Lopatin, 2020: 99) sig i slutningen af 2020 åbent over, at der er »en mangel på tropper, materiel og den nødvendige militære infrastruktur« i Arktis.

Det russiske forsvar i Arktis har grundlæggende to opgaver. Den første opgave er at yde beskyttelse til regionen. Det kan f.eks. dreje sig om afvisning af udenlandske flådefartøjer og fly eller beskyttelse af naturressourcer og kritisk infrastruktur, herunder faciliteter til eksport af olie og naturgas. Den anden opgave er at yde strategisk beskyttelse til Rusland som helhed. I denne opgaveløsning indgår mest dramatisk Nordflådens atomslagstyrke – 2/3 af den russiske flådes samlede atomslagstyrke – men det kan tillige dreje sig om f.eks. sikring af russiske fragtskibe langs internationale handelsruter eller blokade for udenlandske flådefartøjer i Atlanterhavet (f.eks. i det som NATO kalder The Greenland – Iceland – United Kingdom [GIUK] gap) (Boulegue, 2019).

I forbindelse med den intensiverede kapacitetsopbygning gennemfører det russiske forsvar stadig større og skarpere øvelser i det arktiske område. Øvelserne er meget forskellige og spænder fra redning over forsvar af det russiske Arktis til projicering af militær magt på global skala. Især sidstnævnte tiltrækker sig opmærksomhed, når Nordflåden demonstrerer sine militære kapaciteter.

I forbindelse med den intensiverede kapacitetsopbygning gennemfører det russiske forsvar stadig større og skarpere øvelser i det arktiske område. Øvelserne er meget forskellige og spænder fra redning over forsvar af det russiske Arktis til projicering af militær magt på global skala. Især sidstnævnte tiltrækker sig opmærksomhed, når Nordflåden demonstrerer sine militære kapaciteter. Den tidligere nævnte flådeøvelse i juni 2020, som skulle simulere neutraliseringen af et indtrængende skib, er et eksempel på denne udvikling. Andre fokusområder i de seneste år har bl.a. været store værnfælles øvelser, land- og søbaseret missilforsvar og øvelser med specialoperationsstyrker.

Denne udvikling giver anledning til uro blandt de øvrige arktiske stater, og den sår tvivl om Ruslands fredelige hensigter i regionen (Forsvarets Efterretningstjeneste, 2019). Det skal dog erindres, at der er et stærkt element af symbolik i udviklingen. Den dominerende politiske fortælling i Rusland insisterer på en næsten akut trussel fra Vesten – især fra USA – og det er vanskeligt for det nuværende styre at opretholde denne fortælling uden tilhørende handling, herunder et aktivt og meget synligt »forsvar« af det tidligere militært nedprioriterede Arktis (Hansen, 2016).

I Rusland tales der i politiske og forskningsmæssige kredse meget om »Ruslands tilbagevenden til Arktis« (Kutjinskaja, 2020: 68). Regionen har bevaret sin mytologiske rolle for Rusland – om end i en lidt anden form. Hvor undertvingelsen af regionen tidligere var en målestok for statens fremskridt og succes (Josephson, 2014: 3), er genopdagelsen af regionen blevet en målestok for statens genrejsning; det førhen så svage og ydmygede Rusland er »genoplivet« og har »rejt sig fra sine knæ« (Medvedev, 2016: 1). Det russiske forsvar har nu skrevet sig ind i en del af denne mytologi: Forsvaret afsøger grænser og undertvinger sig regionen, og på denne måde bidrager det til at skabe et stort Rusland.

Det konceptuelle grundlag for det russiske forsvar i Arktis er bl.a. sikkerhedsdoktrinen (Ruslands præsident, 2015b), udenrigsdoktrinen (Ruslands præsident, 2016) og forsvarsdoktrinen (Ruslands præsident, 2014b) foruden den sømilitære doktrin (Ruslands præsident, 2015a) og den sømilitære forordning (Ruslands præsident, 2017b).

Forordningen beskriver en fremtidig udvikling, hvor ledende stater vil kæmpe om kontrol over de store fragtruter og adgang til naturressourcer. Dokumentet forudser, at Rusland i de kommende år vil blive konfronteret med såvel eksisterende som nye trusler pga. »bestræbelserne hos en række stater, først og fremmest USA og dets allierede, på at dominere verdenshavene, herunder i Arktis«. Det advarer videre om, at der vil blive gjort forsøg på at svække »[Ruslands] kontrol over [Nordøstpassagen] – historisk set en national transportvej for Den Russiske Føderation« (Ruslands præsident, 2017b: hhv. art. 24/a og 24/e).

Tilsvarende taler udenrigsdoktrinen om »skærpede modsætninger i forbindelse med (...) en forstærket kamp om ressourcer, adgang til markeder og

kontrol over transportveje« (Ruslands præsident, 2016: art. II/5), mens sikkerhedsdoktrinen advarer om, at denne proces især vil knytte an til »udvindingen af ressourcer i verdenshavene og Arktis« (Ruslands præsident, 2015b: art. II/3). Disse beskrivelser illustrerer begge de nævnte opgaver for det russiske forsvar i Arktis.

Nyere analyser i førende russiske militære tidsskrifter tegner et billede af et samlet Arktis, som er politisk følsomt. Eksempelvis skrev en militær forsker i *Voennaja Misl* i 2020, at »aktuelt er der praktisk taget ingen interstatslige modsætninger i det høje nord, som kan udvikle sig til militære trusler«. Men, tilføjede han, »allerede før 2030 kan sandsynligheden for udviklingen af spændingsområder i Arktis stige« (Khomkin, 2020: 113). Denne vurdering kan genfindes i mange analyser. Budskabet er, at selvom Arktis er et stykke fra den militære afgrund, skal alle relevante aktører agere forsigtigt og ansvarsfuldt for at undgå en yderligere forværring af situationen.

Hvis vi anvender nogle af de centrale definitioner fra forsvarsdoktrinen, kan vi sige, at russiske militære forskere generelt peger på risikoen for, at »militære farer« kan udvikle sig til »militære trusler«. Førstnævnte er defineret som »en tilstand af inter- eller intrastatslige forbindelser karakteriseret ved en totalitet af faktorer, som, under visse betingelser, kan føre til fremkomsten af en militær trussel«. Sidstnævnte på sin side er defineret som »en tilstand af inter- eller intrastatslige forbindelser karakteriseret ved en reel mulighed for fremkomsten af en militær konflikt mellem de stridende parter, ved et højt beredskabsniveau (...) for anvendelsen af militær magt« (Ruslands præsident, 2014b: hhv. 8/b og 8/v). De angiver således forskellige konfliktniveauer. Den generelle vurdering i de militære tidsskrifter i Rusland er, at hvor der i dag er militære farer i Arktis, er der (endnu) ikke militære trusler.

Denne vurdering har en semiofficiel karakter, da de nævnte tidsskrifter har forbindelse til forsvaret. En læsning vil være, at analyserne skal ses som en forsigtig advarsel til Vesten om at undgå yderligere optrapning og som en meget indirekte opfordring til i fællesskab at holde konfliktniveauet nede. Eftersom den dominerende politiske fortælling i Rusland som nævnt insisterer på en næsten akut trussel fra Vesten, vil det være forbundet med tab af såvel prestige som status, hvis Rusland åbent skulle lægge op til nedtrapning. Det kunne tolkes som nederlag i et kapløb. I stedet kan russiske kilder advare om, at Vesten er nødt til at holde igen for at undgå at ende i en tilspidset situation.

Balancen mellem samarbejde og konflikt

I Rusland er der en anerkendelse af vigtigheden af samarbejde og af det bidrag, som andre stater kan levere til det russiske Arktis. Som erkendt i flere af de nyere nationale doktriner og planer er regionen økonomisk, socialt, miljømæssigt og endog klimamæssigt udfordret. Det er vanskeligt for Rusland at håndtere disse udfordringer uden internationalt samarbejde, især med andre arktiske stater. Det nationale program for udviklingen af det russiske Arktis i årene 2020–2035 vil indeholde en lang række programpunkter – nogle store,

andre små – hvor fx de andre arktiske stater vil kunne bidrage og deltage. Nogle af programpunkterne vil helt oplagt lægge op til løsninger, som inddrager to eller flere stater.

I Rusland er der en anerkendelse af vigtigheden af samarbejde og af det bidrag, som andre stater kan levere til det russiske Arktis. Som erkendt i flere af de nyere nationale doktriner og planer er regionen økonomisk, socialt, miljømæssigt og endog klimamæssigt udfordret. Det er vanskeligt for Rusland at håndtere disse udfordringer uden internationalt samarbejde

Såvel stigende godstransport som turisme i regionen vil føre til behov for en øget evne til at gennemføre kystbevogtning og søredning, hvilket med stor sandsynlighed vil føre til et behov for en tættere koordination mellem nationale myndigheder på tværs af Arktis og sandsynligvis endog uden for regionen. Tilsvarende kan f.eks. en øget olieudvinding og risiko for udslip også føre til et behov for et tættere samarbejde mellem nationale miljømyndigheder (Rossija segodnja, 2019). Denne koordination kan muligvis skabe et forum, hvor tabt tillid kan genskabes og sågar styrkes.

De russiske doktriner understreger også nødvendigheden af arktisk dialog og samarbejde. Sikkerhedsdoktrinen taler om »den særlige betydning af udviklingen af et ligeværdigt og gensidigt fordelagtigt samarbejde i Arktis« (Ruslands præsident, 2015b: IV/99), mens udenrigsdoktrinen insisterer på, at »Rusland fører en linje rettet mod bevarelse af fred, stabilitet og et konstruktivt internationalt samarbejde i Arktis« (Ruslands præsident, 2016: IV/76). Russiske politikere peger på Arktisk Råd som den mest oplagte platform for disse bestræbelser

Det er holdningen, at Rådet meget gerne må udvikle en bredere dagsorden, herunder sågar med militære emner, men også at organisationen skal forblive et forum for de arktiske stater (Rossija segodnja, 2019). Ifølge en russisk forsker (Gudev, 2019) er »de arktiske stater parate til i fælles front at forsvare forrangene for deres interesser i Arktis«. Bag denne vurdering ligger primært en indirekte, men alligevel tydelig afvisning af Kina, hvis fokus på Arktis giver anledning til nervøsitet i Rusland (Sivkov, 2019b).

Samtidig er der åbenlyst en betydelig risiko for øget konflikt i Arktis. Den mest oplagte konfliktdyade er mellem Rusland på den ene side og de fire arktiske kyststater og NATO-medlemmer Kongeriget, Canada, USA og Norge på den anden side. Spændingerne mellem NATO og Rusland er blevet mere intense og synlige efter Ruslands besættelse og senere annektering af Krim i 2014 og efter Vestens efterfølgende sanktioner mod Rusland pga. dette. Disse spændinger mærkes også i Arktis.

For Rusland rummer såvel Nordøstpassagen som kontinentalsoklen følsomme spørgsmål om suverænitet og indtægter til forholdsvist fattige lokalområder i det russiske Arktis og til en halvtom russisk statskasse. Dertil kommer, at Arktis er fuld af symbolik for det russiske folk. Det er på mange måder en perifer region, men den spiller en vigtig rolle i den russiske befolknings selvopfattelse, og i Rusland ser man med skepsis på, at andre stater, arktiske såvel som ikke-arktiske, optrapper deres respektive engagementer.

På langt sigt vil Ruslands tilgang sandsynligvis i høj grad være betinget af den økonomiske udvikling i landet generelt og i det russiske Arktis mere specifikt. Økonomiske udfordringer synes umiddelbart at kunne føre til øget samarbejde, men på længere sigt kan det skabe konflikt, ikke mindst hvis de umådelige ressourcer i Ishavet bliver bragt i spil.

Litteraturliste

- Boltenkov, Dmitrij (2016), »Kholodnaja gorjatjaja totjka« (”Koldt hotspot”), *Voенno-promisjlennij kurer* (den 27. juni).
- Boulègue, Mathieu (2019), *Russia’s Military Posture in the Arctic*, London: Chatham House.
- Dragomirov, Ivan (2017), »Sevmorput ukrepljaetsja i utepljaetsja« (”Den Nordlige Søroute forstærkes og gøres varmere”), *Voенno-promisjlennij kurer* (den 14. juni).
- Falitjev, Oleg (2017), »Arktika s polnim privodom« (”Arktis med fuldt træk”), *Voенno-promisjlennij kurer* (den 5. juli).
- Fond Obsjtjstvennoe Mnenie (2019), »Globalnie problemi ekologii« (”Økologiens globale problemer”), <https://fom.ru/Obraz-zhizni/14281>
- Fond Obsjtjstvennoe Mnenie (2020) »Kriterii patriotizma« (”Kriterier for patriotismen”), <https://fom.ru/TSennosti/14446>
- Forsvarets Efterretningstjeneste (2019), *Efterretningsmæssig risikovurdering 2019*, København: Forsvarets Efterretningstjeneste.
- Forsvarsministeriet (2021a), »Politisk aftale om Arktis Kapacitetspakke til 1,5 mia. kroner« (den 11. februar).
- Forsvarsministeriet (2021b), *Aftale om en Arktis-kapacitetspakke* (den 11. februar).
- Føderationsrådet (2019), »Stenogramma parlamentskikh slusjanij na temu ’O khode podgotovki proekta strategii rasvitija Arktitjeskoj soni Rossijskoj Federatsii do 2035 goda’« (”Stenogram af parlamentshøring over temaet ’Om fremdriften i forberedelse af projektet om udviklingsstrategien for Den Russiske Føderations arktiske zone ind til 2035” (den 28. oktober).
- Galajko, Vladimir (2017), »Poligon ispitaniy na protjnost« (”Terræn for øvelser i udholdenhed”), *Voенno-promisjlennij kurer* (den 14. juni).
- Gudev, Pavel (2019), »Arktitjeskie nedorasumenija« (”Arktiske misforståelser”), *Rossija v globalnoj politike* (den 17. maj).
- Hansen, Flemming Splidsboel (2016), »Russia’s relations with the West: Ontological security through conflict«, *Contemporary Politics*, 22(3): 359-75.
- Hansen, Flemming Splidsboel (2020), »Putins Rusland«, *DIIS Longread*, www.diis.dk/node/23718
- Interfax (2020), »Severnij flot s 1 janvarja 2021 goda polutjit status voennogo okruga« (”Nordflåden får status som militærdistrikt fra den 1. januar 2021”) (den 21. december).
- Izvestija (2019), »Kholodnaja vojna: inostrantsam sosdali pravila prokhoda Sevmorputi« (”Kold Krig: Der er lavet regler for udlændinge for at passere Den Nordlige Søroute”) (den 6. marts).
- Josephson, Paul (2014), *The Conquest of the Russian Arctic*, Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Khomkin, A. (2020), »Vozmosjnie voennie ugrozi v Arktike v srednesrotjnoj perspektive« (”Mulige militære trusler i Arktis i et mellemlangt perspektiv”), *Voennaja Misl*, 5: 111-9.
- Kommersant Nauka (2017), »Naselenie rossijskoj Arktiki sokratilos sa podslenie 20 let potjti vdvoe« (”Befolkningen i det russiske Arktis er næsten halveret i de seneste 20 år”) (den 24. februar).
- Kostin, K. og A. Markov (2017), »Osvoenie Arktiki v interesakh obespetjenija voennoj bezopasnosti Rossii« (”Inddragelse af Arktis i Ruslands interesser for at opnå militær sikkerhed”), *Voennaja misl*, 11: 70-74.
- Kruglov, V. og M. Lopatin (2020), »O strategitjeskom znatjenii Severnogo morskogo puti« (”Om den strategiske betydning af Den Nordlige Søroute”), *Voennaja misl*, 9: 92-102.
- Kutjinskaja, Marina (2020), »Arktika v fokuse vnimanija SSJA i NATO i interesi besopasnosti Rossii« (”Arktis i

- fokus hos USA og NATO og Ruslands sikkerhedsinteresser”), *Problemi natsionalnoj strategii*, 58(1): 68-89.
- Levada (2020), »Problemi okrusjajusjtjei sredi« (”Miljøproblemer”), www.levada.ru/2020/01/23/problemy-okruzhayushhej-sredy/
- Medvedev, Sergej (2016), »Plani Kremlja v Arktike: ot ambitsii k rasotjarovaniju« (”Kremls planer for Arktis: Fra ambitioner til skuffelse”), *PONARS Eurasia Policy Memo*, 430, www.ponarseurasia.org/ru/memo/201607_Medvedev
- Mikhailov, Aleksej (2016), »Ne strejlajte v belikh medvedej« (”Skyd ikke på isbjørnene”), *Voенno-promisjlenij kurer* (den 25. oktober).
- Murmanskij vestnik (2019), »Osnovi gospolitiki v Arktike odobreni Vladimirom Putinim« (”Grundlaget for statens politik i Arktis er godkendt af Vladimir Putin”) (den 27. december).
- Pesjkov, Aleksej (2016), »Poljarnaja nedostatotjnost« (”Polar utilstrækkelighed”), *Voенno-primisjlenij kurer* (den 25. juni).
- Pritchins, Stanislav (2018), *Russia's Untapped Arctic Potential*. London: Chatham House.
- Putin, Vladimir (2019), »Poslanie Prezidenta Federalnomu Sobraniju« (”Præsidentens beretning til Den Føderale Forsamling”) (den 20. februar), www.kremlin.ru/events/president/transcripts/messages/59863
- RKB (2017), »Pravitelstvo sadumalos o sokrasjtjenie raskhodov na Arktiku v 17 ras« (”Regeringen tænker på at nedskære bevillingerne til Arktis 17 gange”) (den 30. juni).
- Rossija segodnja (2019), »Intervju posla po osobim porutjenijam MID Rossii N. V. Kortjunova mesjdunarodnomu informatsionnomu agensvtvu 'Rossija segodnja', 29 nojabra 2019 goda« (”Interview med Ruslands udenrigsministeriums ambassadør med særlige opgaver N. V. Kortjunov til nyhedsbureauet 'Rossija segodnja', den 29. november 2019”) (den 29. november).
- Rossijskaja gazeta (2019), »Ledjanoj transit rasogrejut« (”De varmer istransitten op”) (den 8. april).
- Ruslands forsvarsministerium (ingen dato), »Voennie okruga« (”Militærdistrikter”), <https://structure.mil.ru/structure/okruga/west/news.htm>
- Ruslands forsvarsministerium (ingen dato), »Severnij flot« (”Nordflåden”), <https://structure.mil.ru/structure/okruga/north/history.htm>
- Ruslands præsident (2014a), *Ukaz Prezidenta Rossijskoj Federatsii*, »O sukhoputnikh territorijakh Arktitjeskoj soni Rossijskoj Federatsii« (Den Russiske Føderations præsidents dekret ”Om Den Russiske Føderations landterritorier i den arktiske zone”), nr. 296 (den 2. maj).
- Ruslands præsident (2014b), *Voennaja doktrina Rossijskoj Federatsii* (Den Russiske Føderations forsvarsdoktrin) (den 25. december).
- Ruslands præsident (2015a), *Morskaja doktrina Rossijskoj Federatsii* (Den Russiske Føderations flådedoktrin) (den 26. juli 2015).
- Ruslands præsident (2015b), *Strategija natsionalnoj besopasnosti Rossijskoj Federatsii* (Den Russiske Føderations strategi for national sikkerhed) (den 31. december).
- Ruslands præsident (2016), *Kontseptsija vnesjnej politiki Rossijskoj Federatsii* (Den Russiske Føderations koncept for udenrigspolitik) (den 30. november).
- Ruslands præsident (2017a), *Ukaz Prezidenta Rossijskoj Federatsii ot 27.06.2017 g.*, nr. 287 (Den Russiske Føderations præsidents dekret af den 27. juni 2017) (den 27. juni).
- Ruslands præsident (2017b), *Ukaz ob utversjdenii Osnov gosudarstvennoj politiki Rossijskoj Federatsii v oblasti voенno-morskoj dejatel'nosti na period do 2030 goda*, nr. 327 (Dekret om bekræftelse af Grundlaget for Den Russiske Føderations politik inden for det sømilitære område i perioden ind til 2030) (den 20. juli).
- Ruslands præsident (2018), *Ukaz Prezidenta Rossijskoj Federatsii*, »O natsionalnikh tseljakh i strategitjeskikh sadatjakh rasvitija Rossijskoj Federatsii na period do 2024 goda«, nr. 204 (Den Russiske Føderations præsidents dekret ”Om de nationale mål og strategiske opgaver i udviklingen af Den Russiske Føderation i perioden ind til 2024”) (den 7. maj).
- Ruslands præsident (2019), *Ukaz Prezidenta Rossijskoj Federatsii ot 13.05.2019 g.*, nr. 220 (Den Russiske Føderations præsidents dekret af den 13. maj 2019) (den 13. maj).
- Ruslands præsident (2020a), *Ukaz Prezidenta Rossijskoj Federatsii*, »Ob Osnovakh gosudarstvennoj politiki Rossijskoj Federatsii v Arktike na period do 2035 goda«, nr. 165 (Den Russiske Føderations præsidents dekret ”Om grundlaget for Den Russiske Føderations statspolitik i Arktis i perioden ind til 2035”) (den 5. marts).
- Ruslands præsident (2020b), *Ukaz Prezidenta Rossijskoj Federatsii*, »O strategii rasvitija Arktitjeskoj zoni Rossijskoj Federatsii i obespetjenie natsionalnoj bezopasnosti na period do 2035 goda«, nr. 645 (Den Russiske Føderations præsidents dekret ”Om strategien for udviklingen af Den Russiske Føderations arktiske zone og opnåelsen af national sikkerhed i perioden ind til 2035”) (den 26. oktober).
- Ruslands regering (2019a), »Rasporjasjenie – Plan rasvitija infrastrukturi Severnogo morskogo puti na period do 2035 goda«, nr. 3120-r (”Direktiv – Plan for udviklingen af infrastrukturen i Den Nordlige Søroute i perioden ind til 2035”) (den 21. december).
- Ruslands regering (2019b), »Natsionalnij plan meroprijatij pervogo etapa adaptatsii k ismeninijam klimata na period do 2022 goda« (”Den nationale handlingsplan i den første etape af tilpasning til klimaforandringer i perioden ind til 2022”) (den 25. december).
- Ruslands Statistik (2019), *Regioni Rossii – Sotsialno-ekonomitjeskie pokazateli* (Ruslands regioner – socio-økonomiske indikatorer). Moskva: Ruslands Statistik.
- Ruslands udenrigsministerium (2021), »Intervju Posla po osobim porutjenijam MID Rossii N. V. Kortjunova gazete 'Kommersant', 15 janvarja 2021 goda« (”Interview med Ruslands udenrigsministeriums ambassadør med

- særlige opgaver N.V. Kortjunov til avisen 'Kommersant' (den 15. januar 2021) (den 18. januar 2021).
- Sidnjaev, N (2017), »Obespetjenie natsionalnoj bezopasnosti Rossii v arktitjeskom regione« ("Opnåelse af Ruslands nationale sikkerhed i den arktiske region"), *Voennaja misl*, 2: 47-57.
- SIPRI (2020), *Military Expenditure Database*, www.sipri.org/databases/milex
- Sivkov, Konstantin (2019a), »Arktitjeskaja partija sevmorputi« ("Den Nordlige Sørutes arktiske forsendelser"), *Voennno-promisjlennij kurer* (den 22. oktober).
- Sivkov, Konstantin (2019b), »Ledokoli dlja sjelkovogo puti« ("Isbrydere til Silkevejen"), *Voennno-promisjlennij kurer* (den 5. november).
- Sjparo, Dmitrij (2017), »Arktitjeskij avangard« ("Arktisk avangard"), *Voennno-promisjlennij kurer* (den 5. april).
- Sjtirov, Vjatjeslav (2019), »Sevmorputi nusjni sjeleznie dorogi i mosti« ("Den Nordlige Sørute har brug for jernbaner og broer"), *Voennno-promisjlennij kurer* (den 10. december).
- TASS (2019a), »Minvostokrasvitija prereimenovano v Ministerstvo po rasvitiju Dalnego Vostoka i Arktiki« ("Ministeriet for Udvikling af Fjernæsten er omdøbt til Ministeriet for Udvikling af Fjernøsten og Arktis"), (den 26. februar).
- TASS (2019b), »Rossijskie vladenija v Arktike. Istorija i problemi mesjdunarodno-pravovogo statusa« ("Russiske besiddelser i Arktis. Historie og problemer med den folkeretlige status"), (den 9. april).
- TASS (2020a), »Programmu sotsialno-ekonomitjeskogo rasvitija Arktiki vnesut v pravitelstvo do 20 aprelja« ("Programmet for den socio-økonomiske udvikling af Arktis bliver forelagt regeringen inden den 20. april"), (den 6. februar).
- TASS (2020b), »Russian navy to hold Arctic drills as French frigate enters Barents Sea«, (den 6. juni).
- TASS (2021), »Gruzooborot po Sevmorputi v 2020 godu viros na 5%« ("Godstransporten via Den Nordlige Sørute steg 5% i 2020"), (den 11. januar).
- Tebin, Prokhor (2018), »(Ne)opredelennost besopasnosti« ("Sikkerhedens uforudsigelighed"), *Rossija v globalnoj politike* (den 22. november).
- The Barents Observer (2020), »Paratroopers jump at 10,000 meters over Russian Arctic base« (den 26. april).
- The Moscow Times (2019), »Why Russia is Struggling to Build Putin's Grand Dream« (den 15. november).
- Tjitjkin, Alseksej (2017), »Atomnaja zasjtjita Arktiki« ("Nuklear beskyttelse af Arktis"), *Voennno-promisjlennij kurer* (den 15. maj).
- Tselikovskikh, A. og A. Kurbanov (2018), »Logistitjeskie problemi organizatsii materialno-tekhnitjeskogo obespetjenija vojsk (sil) v Arktitjeskoj zone Rossijskoj Federatsii i sposobi ikh resjenija« ("Logistikproblemer ved organiseringen af en materiel-teknisk betryggelse af tropperne (styrkerne) i Den Russiske Føderations arktiske zone og midler til deres løsning"), *Voennaja misl*, 7: 40-49.
- United Nations, Division for Ocean Affairs and the Law of the Sea (2021), »Submissions, through the Secretary-General of the United Nations, to the Commission on the Limits of the Continental Shelf, pursuant to article 76, paragraph 8, of the United Nations Convention on the Law of the Sea of 10 December 1982«, www.un.org/Depts/los/clcs_new/commission_submissions.htm
- Voennoe obosrenie (2019a), »Rossija vvodit pravila prokhoda inostrannikh voennikh korablei po Sevmorputi« ("Rusland indfører regler for udenlandske flådefartøgers passage via Den Nordlige Sørute") (den 6. marts).
- Voennoe obosrenie (2019b), »Minoboroni ne vidit nusjdi v inostrannikh voennikh korabljach na Sevmorputi« ("Forsvarsministeriet ser intet behov for udenlandske flådefartøjer på Den Nordlige Sørute") (den 18. december).
- Warsaw Institute (2018), *Russian Policy Towards the Arctic* (den 18. december).
- www.arctic2035.ru – »Arktika 2035: Strategija razvitija« ("Arktis 2035: Strategi for udvikling").
- Zakhartsev, Aleksej (2017), »Poljarnij patrol« ("Polarpatruljen"), *Voennno-promisjlennij kurer* (den 25. april).
- Zenzinov, Vladimir (1944), »The Soviet Arctic«, *Russia Review*, 3(2): 65-73.